

משך חכמה

פרשת וארא, פסקא יב - יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

אשר הן משוקעין בתוך טומאתם, כי יזדככו ויבואו להשגת היחיד
האמיתי, וידיעת השם המחוייב המציאות, ודו"ק².

[יג]

ז, ט) כי ידבר אלכם פְרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן
קח את מטף והשלך לפני פְרעה יהי לתנין:

מדוע לא כתוב "ויהי לתנין", אלא כתוב "ויהי" חסר וא"ו

ז, ט) והשלך לפני פְרעה יהי לתנין. שבעת³ אמר השם שיהיה
לתנין, ויהיה בו כוח בריית תנין, ובמאמרו יתברך שמו נתהווה זה
כעת, בעת אמרו למשה. ולכך, אף בעודו מטה בלע מטותם, [נס
בתוך נס, כפירוש רבותינו זכרונם לברכה (שמות רבה ט, ז.
ועוד)], לכן לא אמר ויהי לתנין בוא"ו, ודו"ק⁴.

[יג]

³ [יג] תוכן דבריו, על הפסוק (שמות ז, ט) "כי ידבר אלכם פְרעה לאמר תנו
לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטף והשלך לפני פְרעה יהי לתנין", יש
לדקדק, מדוע כתוב "ויהי לתנין", ולא כתוב "ויהי" בוא"ו.

ומבאר המשך חכמה, דאם היה כתוב "ויהי", הוה משמע, שהמטה יתהפך
לתנין, אבל באמת לא רצה ה' רק שהמטה יתהפך לתנין, אלא שגם במטה
עצמו, כמו שהוא, יהיה לו כח של תנין, שיכול לבלוע מטות מצרים
כשהוא מטה, וכמו שבאמת היה כך, כדאיחא בשמות רבה (וארא פרשה ט,
ז) הנס הפלא שהיה במטה, נס בתוך נס.

וז"ל המדרש "באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא, אם יבלע תנין את
תניניהם של מצרים, מנהגו של עולם הוא, נחש בולע נחש, אלא יחזור
לברייתו, ויבלע את תניניהם. מהו ויבלע מטה אהרן את מטותם, אמר רבי
אלעזר נס בתוך נס, מלמד שחזר המטה, מטה כברייתו, ובלע אותן, כשראה
פרעה כן תמה ואמר, ומה, אם יאמר למטה בלע לפרעה ולכסאו, עכשיו הוא
בולע אותו, אמר רבי יוסי בן רבי חנינא, נס גדול נעשה במטה, שאף על פי
שבלע כל אותן המטות שהשליכו, שהיו רבים לעשות מהן י" עומרים, ולא
הועבה, וכל מי שרואה אותו אומר זה מטה אהרן, מכאן שהיה מטה אהרן
סימן טוב לעשות בו נסים ונפלאות לדורות" ע"כ. לכן לא כתוב "ויהי",
אלא "ויהי".

⁴ תמצית דבריו: אם היה כתוב "ויהי", הוה משמע שהמטה

[יב]

(פרק ז) - (ג) ואני אקשה את לב פְרעה והרבייתי את אתתי ואת
מופתי בארץ מצרים: (ד) ולא ישמע אלכם פְרעה ונתתי את ידי
במצרים והוצאתי את צבאתי את עמי בני ישראל מארץ מצרים
בשפטים גדלים: (ה) וידעו מצרים כי אני ה' בנטתי את ידי על
מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם:

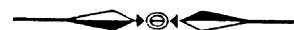
במה בא הכתוב הבא ללמד: "וידעו מצרים כי אני ה' בנטתי את ידי על מצרים
והוצאתי את בני ישראל מתוכם"

ז, ג-ה) ואני אקשה את לב פְרעה כו'. הענין¹, כי מצרים היה אז
הממלכה היותר כבודה ומוחכמת ומסודרת, ולכן הרבה השם
יתברך אותות ומופתים, כדי שידעו מצרים כי אני ה', ויפרסמו
מציאותו יתברך לכל העולם, והוצאתי את בני ישראל מתוכם,
פירוש, בזה יוציא את בני ישראל מתוך מצרים בדיעות ומדות

¹ [יב] על הפסוקים דלהלן "ג) ואני אקשה את לב פְרעה והרבייתי את אתתי
ואת מופתי בארץ מצרים: (ד) ולא ישמע אלכם פְרעה ונתתי את ידי במצרים
והוצאתי את צבאתי את עמי בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדלים" יש
לדקדק, כיון דכבר כתיב שיקשה את לב פְרעה, ויהיו אותות ומופתים, ויצאו
ישראל ממצרים בשפטים גדולים, מה הוא שחוזר ואומר "ה) וידעו מצרים
כי אני ה' בנטתי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם".

ומבאר המשך חכמה, דבאמת עיקר יציאת מצרים לא היתה ההוצאה
מהשיעבוד, אלא יציאה מתרבות מצרים, ומהדעות והמדות הטמאות של
מצרים, ולכן עשה ה' אותות ומופתים, כדי להוציא מישראל את טומאת
מצרים. לפיכך, בתחלה כתוב שיצאו ישראל בשפטים גדולים, שינקם ה'
מהמצרים על שיעבוד ישראל, ולאחר מכן חוזר ואומר, שעיקר המטרה
באותות היא יציאת ישראל מתרבות מצרים, והיינו, שעל ידי האותות ידעו
מצרים כי אני ה', ועל ידי זה גם ישראל ידעו את ה', כי מצרים היתה
הממלכה הכי מוחכמת ומסודרת, וכשידעו מצרים את ה', הם יפרסמו את
ה' בכל העולם, כי החכם מודה על האמת, ועל ידי פרסום מצרים את ה', גם
ישראל יצאו מטומאתם.

² תמצית דבריו: בא הכתוב לומר, שעל ידי האותות, ידעו מצרים
את ה', ויפרסמו אלוקותו יתברך, ועל ידי זה גם ישראל יצאו
מטומאת מצרים, והם הדעות והמדות הטמאות.

משך חכמה

פרשת וארא, פסקא יב - יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(ט), וכמו דאמר במדרש רבה (וארא, ט, י) ממכת דם העשירו ישראל, יעויין שם. וכיון שלקחו במחיר, אם כן רב המחיר אשר נתן פרעה למשה, שגדלוהו תוך ביתו כבני מלכים, לכן לא היה במימי ביתו, שלא נהפכו לדם, ולכן לא שת לבו גם לזאת, ופשוט⁶.

לכן לא ביקש שיסירו את מכת הדם ממנו, וזה בא הכתוב ללמד, שלאחר שעשו החרטומים מכת דם (פסוק כב), ויחזק ליבו, מכל מקום אם היה בביתו דם, היה לאחר מכן מבקש שיסירו ממנו את המכה, אבל כיון שבא לביתו (פסוק כג), ובביתו לא היתה מכת דם, לכן "ולא שָׁת לְבוֹ גַם לְזֹאת", היינו שכלל לא שת ליבו לזה, כיון שבביתו לא היתה מכת דם, ומיושב כל הדקדוקים הנ"ל בס"ד.

[ומצאתי בס"ד, שכיון המשך חכמה לדברי חז"ל, דבמדרש בראשית רבת (וישלח [המתחיל בעמוד 145] לה, כ) מובא שלא לקה בדם, אבל מטעם אחר, וז"ל: "העתירו אל ה' ויסר וגו' (שמות ח' ד'), למה צוח על מכת צפרדעים ולא צוח על מכת הדם, אלא שחלק לו הב"ה כבוד מפני שהיה מלך ולא נגעה בו מכת הדם, והתחיל מתגאה ואומר, אלו היה יכול לי, היה מביא עלי המכות. אמר לו, שוטה, אני חלקתי לך כבוד, חייך שמכת הצפרדעים שולטת בך, שנאמר ובכה ובעמך (שם ז' כ"ט) ע"כ. והטעם שכתב המשך חכמה, מובא במדרש משנת רבי אליעזר (פרשה יט [המתחיל בעמוד 341]) וז"ל "את מוצא מכת דם לא לקה בה פרעה הרשע, שנאמר ויפן פרעה ויבא אל ביתו. ולמה כן. מפני שלשה דברים. אחד שבא וחזר למוטב. ועוד, שהאריך לו הקדוש ברוך הוא, שגדל משה בביתו. ועוד, כדי שיתגדל בעיני המצרים, ובאחרונה הוא לוקה. והוא לא חישב כן, אלא ולא שת לבו גם לזאת, ונתגאה. וכיון שבאת מכת צפרדעים, אמר הקדוש ברוך הוא, לא תתחיל תחלה אלא בו, שנאמר ובכה ובעמך" עכ"ל].

⁶ תמצית דבריו: מי ששילם לישראל על המים, לא היה לו דם, לכן, פרעה שגידל את משה בביתו, לא היה בביתו מכת דם בשכר זה. לכן לא ביקש שיסירו את מכת הדם ממנו כמו במכת הצפרדעים.

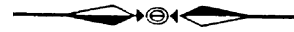
[יד]

(ז, כג) וַיִּפֶן פְּרַעֲהוּ וַיָּבֵא אֶל בֵּיתוֹ וְלֹא שָׁת לְבוֹ גַם לְזֹאת:

מדוע במכת דם, לא ביקש שיסירו ממנו המכה כמו מכת צפרדע

(ז, כג) ויפן פרעה ויבא אל ביתו. הוא⁵ דמכת דם לא היה בבית פרעה (בראשית רבתי, וישלח לה, כ. משנת רבי אליעזר פרשה

יתהפך לתנין, אבל באמת לא רצה ה' רק שהמטה יתהפך לתנין, אלא שגם במטה עצמו, כמו שהוא, יהיה לו כח של תנין, שיכול לבלוע מטות המצרים כשהוא מטה, וכמו שבאמת היה כך, לכן כתוב "יהי", שגם כשהוא מטה, יהיה לו כח של תנין.

[יד]

⁵ [יד] תוכן דבריו, על הפסוק (שמות ז, כג) "וַיִּפֶן פְּרַעֲהוּ וַיָּבֵא אֶל בֵּיתוֹ וְלֹא שָׁת לְבוֹ גַם לְזֹאת" יש לדקדק: א. כבר כתוב לעיל מיניה (פסוק כב) "וַיַּעֲשֵׂהוּ כֵן תַּרְטֵמֵי מִצְרַיִם בְּלִטְיָהֶם וַיִּחְזַק לֵב פְּרַעֲהוּ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה', אם כן מה הוא שחוזר ואומר ויפן כו' ולא שת. ב. מדוע במכת צפרדע, אף על פי שהחרטומים עשו גם צפרדעים, מכל מקום ביקש משה שיסיר ממנו את המכה, כדכתיב להלן (ח, ג-ד), ובמכת דם לא ביקש שיסירו ממנו את המכה.

ומבאר המשך חכמה, דהנה איתא במדרש (שמות רבה וארא ט, י) וז"ל "והדגה אשר ביאור מתה. אמר רבי אבין הלוי ברבי, ממכת דם העשירו ישראל. כיצד, המצרי וישראל בבית אחד, והגיגית מלאה מים, ומצרי הלך למלאות הקיתון מתוכה, מוציאה מליאה דם, וישראל שותה מים מתוך הגיגית, והמצרי אומר לו תן לי בידך מעט מים, ונותן לו ונעשו דם, ואומר לו נשתה אני ואתה מן קערה אחת, וישראל שותה מים והמצרי דם, וכשהיה לוקח מישראל בדמים, היה שותה מים, מכאן העשירו ישראל" ע"כ.

וכיון שמי ששילם לא היה לו דם, לכן פרעה שגידל את משה בביתו היה חייב משה וישראל לפרעה הרבה כסף עבור זה, לפיכך לא היה בביתו מכת דם, בשכר שהיה לו חוב על משה וישראל.

ועל פי זה יתיישב כחומר כל הדקדוקים, דבאמת, במכת צפרע, אפילו שהחרטומים עשו את המכה, מכל מקום, היה קשה עליו מכה זו, וביקש שיסירו את המכה ממנו, אבל במכת דם, שהוא עצמו לא היה לו דם בביתו,

[טו]

משך חכמה

פרשת וארא, פסקא יב - יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[טו]

(ז, יא) ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם חרטמי מצרים בלטיהם פן: (ז, כב) ויעשו כן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם פאשר דבר ה': (ח, ג) ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים:

מדוע בתחלה כתוב "בלטיהם" ולאחר מכן "בלטיהם"

(ז, יא. כב. ח, ג) בלטיהם⁷ אלו מעשה שדים, בלטיהם אלו

מעשה כשפים, סנהדרין סז ב, עיין חידושי אגדות (שם, ד"ה בלטיהם). ונראה להנך תנאי דסברי דבני נח נצטוו על הכישוף (סנהדרין נו, ב), אתי שפיר, דבפעם הראשון עשה השם יתברך מופת אשר יוכלו המצריים לעשות על ידי כישוף, דאכתי אין משום לפני עור, ובדם וצפרדע עשה השם יתברך דברים שלא יוכלו לעשות על ידי כישוף, רק על ידי מעשה שדים בלטיהם [לכן לא קרא למכשפים רק לחרטומים], דעל מעשה שדים לא הוזהרו בני נח (עיין הערה)⁸, ואין כאן משום לפני עור, דכיון שהיה ברי

על הכישוף, לפיכך, אם היה עושה ה' מכה שיכולים לעשות על ידי כישוף, יעבור אהרן ומשה על לפני עור לא תתן מכשול, כי הוא גורם לפרעה לקרוא למכשים לעשות כישוף, [ואף על פי שגרמא בעלמא הוא, ואינו ממש לפני עור, מכל מקום, בכלל גרם מכשול הוא], לפיכך עשה ה' מכת דם וצפרדע שמכשפים לא יכולים לעשות, כדי שמהם ואהרן לא יעברו על לפני עור לא תתן מכשול, דעל מעשה שדים לא נצטוו בני נח אפילו לרבי שמעון ורבי יוסי, אבל במופת של מטה, שהיה המופת הראשון, לא עברו על לפני עור לא תתן מכשול, כי לא עלה על דעתם שיקרא למכשפים, אבל לאחר שראו בפעם הראשונה, שפרעה קורא לחכמיו לעשות גם כן את המופת הזה, אם יעשו עוד פעם מכה שאפשר לעשותה על ידי מכשפים, יעברו משה ואהרן על לפני עור, לכן מכה הראשונה היתה מופת שאפשר לעשות על ידי שדים, כי לא ידעו שיקרא לחכמים לעשות מעשה שדים, ומיושב הכל בס"ד.

⁸ [מה שכתב המשך חכמה, דמעשה שדים מותר, באמת הוא מחלוקת ראשונים בסנהדרין (שם), דיד רמ"ה ופסקי ר"ד כתבו דמעשה שדים הוא בכלל מעשה כשפים, והרא"ש (שם, ח) והר"ן (שם) כתבו שמעשה שדים אינם בכלל מעשה כשפים. ולולי דמיסתפינא אמינא מלתא חדתא, דבכונה דקדק המשך חכמה וכתב "דעל מעשה שדים לא הוזהרו בני נח", ולא כתב 'דמעשה שדים אינו בכלל מעשה כשפים', וכלשון הראשונים הנ"ל, דסובר המשך חכמה, דאפילו הראשונים שאוסרים מעשה שדים, והם בכלל מעשה כשפים, הני מילי לישראל, אבל לבני נח לא נאסר מעשה שדים. והטעם בזה, דהמקור שבני נח אסורים בכישוף הוא מדענש הכתוב את הגויים, דז"ל הגמרא (נו, ב) "רבי שמעון אומר: אף על הכישוף. רבי יוסי אומר: כל האמור בפרשת כישוף - בן נח מוזהר עליו, (דברים יח, י) 'לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודורש אל המתים וגו' ובגלל התועבת האלה ה' אלהיך מוריש

⁷ [טו] תוכן דבריו, דהנה במופת של המטה שנעשה לנחש, כתוב (ז, יא) "ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם חרטמי מצרים בלטיהם פן", ובמכת דם כתוב (ז, כב) "ויעשו כן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם פאשר דבר ה'", ובמכת צפרדע כתוב (ח, ג) "ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים".

וחז"ל בסנהדרין (סז, ב) [וכן הוא במדרש רבה וארא ט, יא. ועוד] עמדו על שינוי הלשון, דבראשונה כתוב "בלטיהם", ולאחר מכן ב' פעמים כתוב "בלטיהם", ואמרו חז"ל "אמר רבי אייבו בר נגרי אמר רבי חייא בר אבא: בלטיהם - אלו מעשה שדים, בלטיהם - אלו מעשה כשפים, וכן הוא אומר (בראשית ג, כד) ואת להט החרב המתהפכת" ע"כ. ופירש רש"י וז"ל "בלטיהם - כמו (רות ג, ז) ותבא בלט. בסתר: זה מעשה שדים - שנסתרים ואינן נראין, כל מקום שנאמר בלטיהם, היו החרטומין עושין בלחשיהם על ידי שדים: בלטיהם אלו מעשה כשפים - שאינו עושה על ידי שדים אלא מעצמו: להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים - ומתהפכת מאליה ודומה לכשפים, שלא על ידי שדים היתה מתהפכת, אלא מאליה, וקרי ליה להט" עכ"ל.

והמהרש"א בחידושי אגדות (סנהדרין, שם) מבאר על פי זה, מדוע במופת של המטה כתוב שקרא למכשפים, ובמכת דם וצפרדע לא כתוב שקרא למכשפים אלא לחרטומים, כי בכישוף לא היו יכולים לעשות דם וצפרדע, לכן לא קרא למכשפים אלא לחרטומים שיעשו על ידי מעשה שדים.

ויש לדקדק, מה הטעם שעשה ה' מופת ראשון שיוכלו לעשות בכשפים, ומכת דם וצפרדע שיוכלו לעשות רק על ידי שדים, זה בא המשך חכמה לברא.

ומתוך, דהנה רבי שמעון ורבי יוסי סברים בסנהדרין (נו, ב) שבני נח נצטוו

משך חכמה

פרשת וארא, פסקא יב - יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שיקרא לעשות כמותו, הוי לפני עור, ודו"ק⁹.

[טז]

פרק ח - (ב) ויט אהרן את ידו על מימי מצרים ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים: (ג) ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים:

(ד) ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל ה' ונסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את העם ויזבחו לה': (ה) ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיר לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאר תשאנה: מדוע לא ביקש פרעה מהחרטומים שיוציאו את הצפרדעים, ומדוע אמר משה "תמך ומבתיך רק ביאר תשאנה"

(ח, ה) להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך כו' רק ביאור תשאנה. השאיר ביאור¹⁰, להורות כי אשר נהיה בדבר השם, הוא מציאות

להכריתם לגמרי.

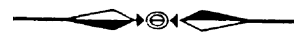
ומבאר המשך חכמה, דהנה מפורש בכתוב שהחרטומים לא הביאו צפרדעים אלא למצרים ולא לבית פרעה כדכתיב (ח, ג) "ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים", [ואף על פי שגם אצל משה רבינו כתוב (ח, ב) "ויט אהרן את ידו על מימי מצרים ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים", מכל מקום, לעיל מיניה כתוב מפורש שיבואו בביתו ובבית עבדיו, כדכתיב (שמות ז, כז-כט) "ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי נגף את כל גבולך בצפרדעים: ושרץ היאר צפרדעים ועלו וקאו בבייתך ובביתך ומשקבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובמעמך ובתנויך ובמשארויך: ובקח ובמעמך ובקל עבדיך יעלו הצפרדעים"]

ועל פי זה יבואר היטב, דהנה החרטומים באמת יכלו להוציא את הצפרדעים שהביאו למצרים, אבל לא את הצפרדעים שהביאו משה ואהרן לביתם כי לא הביאום, לכן ביקש פרעה ממה ואהרן שיוציאו את הצפרדעים מביתם, ובהוצאה זו גם יוציאו את כל הצפרדעים מכל מצרים, וענה לו משה, דלהוציא ממצרים הוא לא צריך להוציא, זה יוציאו החרטומים שהביאום, אבל מביתו ומבית עבדיו שהם לא יכולים להוציא בזה יתגלה כבוד ה' שיוציאו, לכן דקדק לומר "להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך" ומיושב דקדק א-ג.

והנה בריה שהיא מעשה כשפים, אין לה קיום לכן, לכן לאחר שהחרטומים הוציאו את הצפרדעים שהביאו בכשפים מתו מיד, אבל מה שה' בורא, הוא בריה ממש, וכשם שבמעשה בראשית כל בריה היה לה קיום, גם מה שה' בורא יש לו קיום, לכן דקדק משה לומר שישארו ביאור וימשיכו לחיות [ויש הרבה להאריך בענין זה, אבל לא באנו אלא לבאר דברי המשך חכמה]. ולפי זה כל הפסוק בא לרמוז על ההבדל בין הצפרדעים שבאו מה' על ידי משה ובין מעשה החרטומים, שאלו של משה, באו גם לביתו ולא רק למצרים, ונשארו ביאור לחיות, אבל הצפרדעים של החרטומים שבאו בכשפים, לא היו בביתו אלא בחוץ, ולא נשארו בחיים לאחר שהוציאו, ומיושב דקדוק

אותם מפניך, ולא ענש אלא אם כן הזהיר" ע"כ ולא מוזכר בפסוק מעשה שדים, לפיכך ישראל שנאסרו בכישוף מדכתיב בתורה שלא לכשף, נאסרו במעשה שדים לפי היד רמה ופסקי רי"ד, דהוא בכלל כשפים, אבל בני נח שנאסרו מדענש הכתוב, ולא מצאנו שענש על מעשה שדים, שמע מינא אין בן נח מוזהר, ועיין בתשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רפג].

⁹ תמצית דבריו: בני נח הוזהרו על הכישוף, אבל לא על מעשה שדים. לפיכך אסור לגרום לגוי לעשות מעשה כישוף, אבל אין איסור לגרום לו לעשות מעשה שדים, לכן, באות של המטה שלא ידעו משה ואהרן שיקרא למכשפים, לא עברו על לפני עור, אבל לאחר שקרא בפעם הראשונה למכשפים, אסור לעשות אות כזה, לכן עשה ה' אות דם וצפרדע, שאי אפשר לעשות אלא על ידי מעשה שדים, ובני נח לא נאסרו בזה, ולא עברו משה ואהרן על לפני עור לא תתן מכשול.

[טז]

¹⁰ [טז] תוכן דבריו, על הפסוקים, בפרק ח - (ב) ויט אהרן את ידו על מימי מצרים ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים: (ג) ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים: (ד) ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל ה' ונסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את העם ויזבחו לה': (ה) ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיר לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאר תשאנה, יש לדקדק: א. מדוע אמר משה לפרעה שיכרית הצפרדעים "ממך ומבתיך" ולא אמר בסתם שיכרית. ב. מדוע לא ביקש פרעה מהחרטומים שיוציאו את הצפרדעים, כשם שהביאו אותם. ג. פרעה ביקש ממה שישיר את הצפרדעים "ממני ומעמי", ומשה אמר לו שישיר רק "ממך ומבתיך". ד. מדוע אמר לו "רק ביאר תשאנה", מה הענין להשאיר צפרדעים ביאור, ולא

משך חכמה

פרשת וארא, פסקא יב - יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(ח, יז-יח) **כִּי אִם אֵינְךָ מְשַׁלַּח אֶת עַמִּי הַנְּנִי מִשְׁלִיחַ בְּךָ וּבְעַבְדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְבִתֶיךָ אֶת הָעֶרְב וּמְלֹאוֹ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת הָעֶרְב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִם עֲלֶיהָ: וְהַפְּלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֲמַד עֲלֶיהָ לְבִלְתִּי הָיוֹת שָׁם עֶרְב לְמַעַן תִּדְעַה כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבֵּי הָאֶרֶץ:**

למה שלח מכת ערוב על ידי שליח, ומדוע חזרו מפרש שלא היה בארץ גושן

(ח, יז-יח) הנני משליח בך. פירוש¹², על ידי אחד מהמחבלים. ואף על פי כן והפלתי ביום ההוא כו', אף על פי שכיון שניתנה רשות למשחית אינו מבחין כו' (בבא קמא ס, א), וזה יותר פלא¹³.

מוחשי ובריאה ממשית קיימת לעולם, כמו כל הנבראים בראשית הבריאה, לא כן המתהווים על ידי שדים וכישוף, הוא אינו לעד, רק דבר שאינו מתקיים, לכן ישארו ביאור להראות ההבדל. והנה החרטומים הביאו צפרדעים, אבל לא בבתי פרעה, ומה שהעלו על ידי שדים, היה בכוחם להסירם. אם כן להכרית מעם מצרים ומעבדיו, אין זה התפארות, כי גם החרטומים הסירו שלהם. לכן אמר להכרית ממך ומבתיך, שאותם לא היו יכולים החרטומים להסיר, ודו"ק¹¹.

[יז]

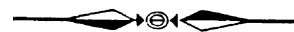
בשום מכה לשון שליחות. ועוד קשה, מדוע כתוב (פסוק יח-יט) "וְהַפְּלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֲמַד עֲלֶיהָ לְבִלְתִּי הָיוֹת שָׁם עֶרְב לְמַעַן תִּדְעַה כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבֵּי הָאֶרֶץ: וְהַפְּלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֲמַד עֲלֶיהָ לְמַעַן תִּדְעַה כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבֵּי הָאֶרֶץ, והרי בכל מכה ומכה שכתוב שהיה בארץ מצרים, מפורש כבר שלא היה בארץ גושן, ולכן לא כתוב במפורש בכל מכה שלא היה לישראל המכה, רק כאן, ובמכת ברד [ושם מבואר הטעם, עיין פסקא כה], וצריך טעם, מדוע מפורש זאת הכתוב, והרי כתוב כאן מפורש שלא יהיה בישראל כדכתיב "הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב ומלאו בתי מצרים את הערב וגם האדמה אשר הם עליה".

ומבאר המשך חכמה, על פי מה שאמרו בבבא קמא (ס, א) "תאני רב יוסף, מאי דכתיב (שמות יב, כב) 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר', כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים, ולא עוד, אלא שמתחיל מן הצדיקים תחלה, שנאמר (יחזקאל כא, ח) 'והכרתי ממך צדיק ורשע', לפיכך שלח ה' את מכת ערוב על ידי שליח, להראות גדולתו ואהבתו לישראל, שאף על פי שכשניתן רשות למשחית אינו מבחין כו', אף על פי כן יש לה' שליטה עליו, ויפלא ה' ארץ גושן שלא יהיה להם מכת ערוב, לכן דקדק הכתוב במכת ערוב, לפרש שלא היה בארץ גושן. ומיושב כל הדקדוקים בס"ד.

¹³ תמצית דבריו: אף על פי שכשניתן רשות למשחית, אינו מבחין בין רשע לצדיק, אף על פי כן, במכת ערוב, ששלח ה' על ידי שליח, הפלא ה' את ישראל שלא יהיה להם מכת ערוב, לכן שלח על ידי שליח, ולכן דקדק הכתוב לפרש, שלישראל לא היה ערוב, אף על פי שכתוב לפני כן, שהיה רק למצריים.

ד'.
[ואולי אין כח לחרטומים לעשות צפרדעים רק בחוץ, שיש להם שם שליטה במעשה השדים, אבל לא בבית פרעה ועבדיו, מה שאין כן מה שעשה משה על פי ה', יש לו שליטה בכל מקום].

¹¹ תמצית דבריו: כיון שהצפרדעים שעשו החרטומים היו מעשה שדים, לא יכלו לעשות אלא במצרים ולא בבית פרעה ועבדיו, שלא היה להם שליטה שם, אבל משה הביא את הצפרדעים לבית פרעה ועבדיו, כי היו מאת ה', לכן לא ביקש פרעה מחרטומיו שיוציאו את הצפרדעים, כי בלאו הכי מביתו ומבית עבדיו לא יוכלו להוציא, כי לא הביאום, לכן ביקש ממה שיוציא מביתו ומבית עבדיו, וממילא יוציא כבר מכל מצרים. אבל משה אמר לו, שלא יוציא אלא מביתו ומבית עבדיו, להראות ששם החרטומים לא יכולים להוציא. ולכן גם אמר לו שישארו ביאור, שיהיה ניכר שהם בריה מאת ה' שיש להם קיום, אבל מה שהביאו החרטומים בכשפים נתבטלו כשהוציאום.

[יז]

¹² תוכן דבריו, על הכתוב (ח, יז) "כִּי אִם אֵינְךָ מְשַׁלַּח אֶת עַמִּי הַנְּנִי מִשְׁלִיחַ בְּךָ וּבְעַבְדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְבִתֶיךָ אֶת הָעֶרְב וּמְלֹאוֹ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת הָעֶרְב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִם עֲלֶיהָ", יש לדקדק, מדוע כתוב לשון של שליחות, [דמשליח, הוא שולח בבנין קל, ומשליח בבנין כבד, אבן עזרא] ולא מצאנו